

Set fra den anden side:

Tysk officers beretning om krigens år i Vejen

Lokalhistorisk Arkiv ved Vejen Bibliotek har erhvervet en beretning fra en tysk officer, som var stationeret i Vejen i krigens sidste seks måneder. Den pågældende, der har ønsket sin anonymitet bevaret, er i dag 52 år og bor i Schwaben; da han kom til Vejen i krigens år, var han 22 år. Beretningen er indhentet og offentliggøres ud fra ønsket om for den historiske korrektheds skyld at give lejlighed til også at se tingene fra „den anden side”. Fru Thora Præstholt har oversat beretningen til dansk, og Folkebladet offentliggør den i tre efter hinanden følgende afsnit.

Nu er der gået nøjagtig 30 år, og skønt mange begivenheder for mig var af stor betydning og derfor også sad bedre fast i hukommelsen, er der nu meget, der ikke står så klart, som hvis det endnu var friskt, eller hvis jeg dengang havde gjort mine notater, hvilket ikke havde været tilrådeligt.

Mit kompagni på ca. 360 mand kom den 20. december 1944 via Ribe-Esbjerg til Vejen. Det blev indsat til bevogtning af jernbanesporet fra Lunderskov til Holsted. Desuden fik soldaterne en grunduddannelse. De fleste af mændene var ældre end jeg og havde under krigen været uundværlige for rigsbanen eller lignende krigsvigtige foretagender.

Jeg havde ikke kendt mændene længe, for kompagniet var først blevet sammensat i begyndelsen af december. For at styrke sammenholdet i kompagniet, og for at mændene skulle glemme deres sygdom, blev der anskaffet en bold og spillet fodbold i fritiden, for de havde alle besværigheder med maven og var på grund af fælles skånekost samlet i et »mavekompagni«. Det viste sig snart, at mange glemte deres sygdom. Jeg bestræbte mig for at forme tjenesten så human som muligt, sådan at ingen blev undertrykt, og sådan at en af soldaterne, der var åndeligt handicappet, også kunne udrette en for ham passende tjeneste, i fuld anerkendelse af hans personlighed. I begyndelsen var det ikke let at gøre denne noget usædvanlige ledelsesstil forståelig for alle underofficererne.

Og dog var kompagniet efter en måned så vidt, at jeg kunne antage, at man havde forstået mig. Medens der fra de andre kompagnier i gennemsnit lå 30-40 mand på infirmeriet hos bataljonen i Ribe, lå der kun 2 af vore. Mændene blev her gerne, fordi de blev respekteret. Det var det indre klima, som var bestemmende for kompagniets optræden i Vejen.

Den tillid, som nogle af kompagniets medlemmer især medarbejderne på kontoret, fattede til mig, var i de kommende svære måneder af stor vigtighed. En dag kom en soldat ind på mit værelse for at tale personligt med mig og bad mig oprevet om en cigaret. Han fortalte, hvordan han led under krigens vanvid, og hvor frygteligt alt var. K. B. var et følsomt menneske, af profession skuespiller og dengang omkring 30 år. Vi konstaterede snart, at vi så ens på mange ting.

Mange af de ældre soldater, der ligesom jeg allerede havde været med i Frankrig, Rusland eller Afrika, måtte finde opholdet i Danmark meget behageligt. Her var der ingen morderiske slag og livsfarlige opgaver, her gjorde man sin tjeneste, havde god forplejning, og hvis man ikke lagde sig ud med den danske befolkning, havde man intet ondt at frygte for liv og lemmer.

Disciplinen i kompagniet var god, og straks ved ankomsten med jernbanen til Vejen kunne jeg demonstrere, hvordan jeg ønskede, at forholdet til den danske befolkning skulle være

Efter at vi var steget ud, og toget havde forladt banegården, tog soldaterne deres oppakning og begyndte så småt at gå over sporene mod udgangen. Da kom stationsforstanderen ud af banegårdsbygningen, og hans fagter kunne tydes sådan, at det for ham var ufatteligt, at soldaterne ikke benyttede viadukten. Med en kort kommando opnåede jeg, at størstedelen af kompagniet gik gennem viadukten, men de, der allerede havde overskredet sporene, kunne blive derovre. Stationsforstanderen forstod min ordre, og hans billigelse var åbenlys.

(Fortsættes)

Flygtningene kom men ingen boliger beslaglagt

Derfor skulle befolkningen vide, at jeg ikke ville beslaglægge nogen privatbolig. Denne forholdsregel blev skarpt kritiseret. Jeg skulle tvinges til også at gennemføre sådanne beslaglæggelser. Jeg fastholdt min indstilling og sagde, at man kunne afløse mig som garnisonskommandant, det kunne der være tale om, men ikke om, at en lejlighed blev beslaglagt, så længe jeg var kommandant.

En dag kom en major fra feltkommandanturet i Haderslev med ordre til at undersøge, hvordan flygtningene var indkvarteret. Han besøgte alt og forstod til sidst min indstilling.

På denne tid skulle der indrettes et feltlazaret til 1000 mand på folkehøjskolen i Askov. Også denne foranstaltning kunne gennemføres uden større vanskeligheder. Ganske vist blev der stillet stadig større krav til kvartererne. Først og fremmest skulle de lettiske søstre indkvarteres bedre, hvilket også skete, og så skulle endda også den ny biblioteksbygning benyttes til indkvartering. Da jeg efter en grundig besigtigelse, under afvejning af alle synspunkter, udtalte: »Her går vi ikke ind«, tog Arnfred mig til side og sagde: »Vi har endnu plads til Dem«. Så var alle igen hjulpet.

Det var vel også på denne tid, at jeg første gang traf J. C. Heuch. Dagen efter den sidste mindedag for de faldne, hvor de på stedet stationerede soldater var trådt an i Bakkely Skole, mødtes vi begge på cykel på Askovvej. Vi stod begge af cyklen, og han tiltalte mig: »Jeg hørte Deres tale i går, jeg stod i hækken og lyttede. Jeg lykønsker Dem«. Nu ville han vide endnu mere om mig, især om min indstilling til nationalsocialismen. Da jeg ikke ville sige noget negativt om mine landsmænd, sagde jeg til ham, at jeg havde været aktiv i den katolske ungdomsbevægelse.

Denne bemærkning fik åbenbart isen til at smelte. Fra det øjeblik mærkede jeg, at vi forstod hinanden. Da flygtningene kom, tilbød J. C. Heuch sin hjælp med at udstyre en »storkerede« til flygtningkvinder, d.v.s. en fødeafdeling, som skulle indrettes ved lazarettet i Askov. Hjælpen blev givet. Jeg fik et sæt fødselshjælpsinstrumenter.

Efterhånden kunne jeg mærke, at danskerne også havde forstået mig. Jeg var glad for at have med forstående, dannede mennesker at gøre og ikke med chauvinistiske fanatikere. Dette var vigtigt, da nogle begivenheder nødvendiggjorde tunge afgørelser.

Kompagniet var dengang indkvarteret i en ældre skolebygning midt i byen og i »Bakkely« Skole. I Hansens Hotel havde vi bag scenen indrettet et rum som kantine. I mit værelse på Hansens Hotel lå ved siden af den danske Bibel en udgave af Stefan Zweigs »Sternstunden der Menschheit«. (Oversat til dansk i 1950).

Ud over uddannelsestimerne skulle vore soldater i 24 timer bevogte banelinjen. Det var mig klart, at det ville være let at tilføje de patruljerende mænd skader. Jeg forsøgte derfor at undgå alt, som kunne fremkalde modstand. Hyppigt, senere mindst en gang om ugen, som regel om natten, forekom sprængninger af banelegemet i vort afsnit. Der kom dog aldrig mennesker til skade. Der gik en melding til bataljonen, og næste dag blev skaden udbedret.

Nogle infanterister havde kontakt med den danske befolkning. Således K.B., der ofte besøgte præsten. Nogle gange havde jeg noget at gøre med hr. Hansen fra hotellet og med kommunalbestyrelsen. Sagerne kunne ordnes tilfredsstillende. Visse sympatier kom i stand gennem sporten. Når vort kompagni spillede en fodboldkamp, var der også altid et par unge danskere som tilskuere, og når Vejen spillede var medlemmer af vort kompagni til stede for at styrke de indfødte fans. Desværre kunne man ikke tænke på at spille mod hinanden.

Så kom vi ind i 1945, og dermed kom også problemerne. Fra Østprøjsen blev mange flygtninge evakueret til Danmark. I Vejen-Brørup var det 1300. Flygtningetransporterne blev anmeldt hos os på kontoret af en embedsmand fra DNSAP (nazi-partiet). Han sagde til os, hvornår flygtningene kunne ventes, og hvad der skulle ske. Mit stereotype svar »javel«, der fulgte på hans udtalelser, fik min kontorunderofficer Zimmermann til at lytte.

Han så overrasket på mig. Det var for mig anledningen til at tage initiativet i samtalen, og fra det øjeblik sagde »guldfasanen« »javel« til min underkorporals store tilfredshed. Jeg var ikke særlig afholdt hos partifolkene, som havde ansvaret for flygtningetransporterne. Jeg havde sat mig for at sørge så godt som muligt for mine landsmænd, som var flygtet fra hjemstavnen. Dette forekom mig kun muligt, hvis vi gav danskerne så få ubehageligheder som muligt.

(fortsættes)

FOLKEBLADET FREDAG D. 27. JUNI 1975

Set fra den anden side (III):

Bevidst resultatløs aktion mod jernbane-sabotørerne

To unge danskere blev skudt af en politipatrulje. Denne hændelse blev meldt på kommandanturet, og vi måtte tage os af de faldne. En udlevering til danskerne, som Arnfred og Andreas Nielsen havde fordret, blev afvist af Gestapo. Jeg ville alligevel imødekomme ønsket og satte mig i forbindelse med Dons Christensen. Det blev aftalt, at de unge mænd skulle begraves i skoven ved Askov, og det nøjagtige sted skulle afmærkes næste dag. Begravelsespatruljen kom tilbage henimod kl. 2 om natten, der havde ikke været nogen forstyrrelser. Næste dag sagde Dons Christensen til mig: »Vi ved, hvor de ligger, nogle legende børn har fundet stedet«.

Disse aftaler blev imidlertid vanskeliggjort ved, at en agent for Gestapo var beskæftiget i Vejen. Han blev pågrebet af en patrulje og bragt til kommandanturet og kunne der legitimeres sig som Gestapo-stikker.

I de sidste uger af krigen kom en mand fra Gestapo til Vejen og fortalte mig, at Vejen var et vigtigt sted for frihedskæmperne i hele Sydjylland, og at der blev forberedt en razzia, ved hvilken også mit kompagni ville blive indsat. I den kommende nat ville der ske et indbrud i rådhuset for at skaffe materiale, især en byplan, for at aktionen kunne planlægges nøjagtigt. Dette måtte ikke ske! Men jeg kunne naturligvis ikke sige, at jeg var imod det, og at jeg ikke ville stille mit kompagni til rådighed. Derfor bad jeg ham overveje, om

ikke overraskelseeffekten forringedes ved et indbrud i rådhuset. Jeg var af den mening, at man skulle forsøge at skaffe en plan over Vejen på legal vis. Jeg ville påtage mig dette, men måtte ganske vist have en uges tid dertil. Gestapomanden gik ind på mit forslag. Ganske vist kunne jeg endnu ikke give ham planen en uge senere, fordi det endnu ikke var lykkedes mig at skaffe en sådan, men jeg kunne endnu engang holde ham hen en uge. Da han så kom igen, var der ikke mere tale om noget kort eller noget indbrud eller nogen razzia i Vejen. Gestapomanden var meget optaget af sin personlige skæbne ved udsigten til et truende nederlag for Det 3. Rige.

De sidste uger var så dramatiske, at de stillede nerverne på en hård prøve. Det blev meddelt til mig, at der inden for kompagniet var en sort liste, på hvilken tilhængerne af NS-regimet var opført. For at kontrollere, om denne melding var rigtig, spurgte jeg, om jeg var med på denne liste. Jeg fik det svar, at det ikke var tilfældet. Det var altså sandsynligt, at der fandtes en sådan liste. Den skulle befinde sig i Holsted. To dage i træk kørte jeg med mændene til Holsted og talte til dem og bad dem indtrængende om at bevare kompagniets enighed og have tillid til mig. Tilsyneladende blev min tale forstået rigtigt, for en grundig eftersøgning den 3. dag bragte ikke nogen liste for dagen.

På kapitulationsdagen blev det endnu engang dramatisk. Stabslægen fra Askov ringede til mig og sagde, at danskere ville hejse det russiske flag på lazarettet, og at han ville hindre dette med våbenmagt. Jeg sagde til ham, at han ikke havde ret til at gribe ind, da det alene tilkom kommandanten at gøre dette. Jeg ville imidlertid bestræbe mig på at hindre, at flaget blev hejst. Jeg satte mig på min cykel og ankom stønnende til Askov og fandt en del mennesker stående ved søen. Jeg blev ført til Juul Andersen og bad ham om forståelse for, at man ville respektere de sårede soldaters følelser og ikke hejse det russiske flag på lazarettet. Hans svar var kort og klart: »Det vil ikke ske«. Jeg takkede og trak mig tilbage.

Naturligvis var lettelsen over krigens afslutning meget stor i kompagniet. At have overstået denne krig så nogenlunde uskadt, var for mange en stor lykke. Da det ikke var muligt at få telefonisk forbindelse på værnemagtens ledninger, forsøgte jeg på den offentlige ledning fra skoleinspektør Rudkøbings bolig at komme i forbindelse med bataljonen i Ribe. I tidens løb havde vi lært hinanden bedre at kende, og sådan gik det til, at han tilbød mig en cigar, mens jeg ventede på en samtale med Ribe. Disse cigarer havde han gemt til denne dag. Det gjorde et dybt indtryk på mig, at han åbenbart ikke, eller ikke mere, betragtede mig som fjende.

I kioskerne kunne man købe de første danske aviser, og Schmandke fortalte om, hvad man kunne læse i dem. K. B. fortalte, at ved gudstjenesten i anledning af befrielsen havde præsten sagt noget godt om mig.

Så var det planlagt, at mit kompagni skulle afmarchere, og jeg skulle blive tilbage og virke ved tilbagetrækningen af tyske soldater gennem Vejen. Det forlangende kunne jeg ikke godkende, fordi jeg først og fremmest var forpligtet over for mændene i mit kompagni. Til hver enkelt blev der udleveret marchforplejning, og uden stolthed og uden at tænke på at gøre et godt indtryk, drog vi til fods sydpå mod den tyske grænse med trækvogne og gamle barnevogne, som vi fik af befolkningen, og på hvilke vi havde læsset vor bagage.

Jeg har efter krigens afslutning forhørt mig om K. B. i X-købing, hvor hans kone boede under krigen. Han besøgte hende der to gange, mens han var i Vejen. Men jeg har ikke kunnet opspore ham. Så spillede han i to fjernsynsfilm, men det er mindst 10-15 år siden.

Siden har jeg intet hørt om ham. Krigens begivenheder var gået ham så meget på nerverne, og han var endnu i fangenskab efter krigen så nervedbrudt, at han ikke mere kunne ordne sin seng. Jeg har taget mig meget af ham og måtte altid frygte, at de andre medlemmer af kompagniet skulle tro, at jeg kun var der for hans skyld og ikke også for deres. Mens vi var i Vejen, har han betydet meget for mig gennem vore samtaler. Også ved nogle lejligheder, som jeg allerede har nævnt i min beretning, har han haft en stor indflydelse. For eksempel dengang da jeg mente, at garnisonens ældste, en major, der var chef for en bataljonsstab på ca. 60 mand, og som havde været indkvarteret i Vejen ca. 14 dage, skulle holde talen på mindedagen for de faldne, da sagde K. B., at det skulle jeg da hellere gøre selv. Og dengang, da de faldne danskere før deres begravelse blev stillet et sted, der havde fremkaldt nogen ophidselse i den danske befolkning. K. B. gav mig et vink, og jeg vidste, at jeg måtte gøre noget særligt for at berolige gemytterne.

Sabotagen på banelinjen tiltog stadig mere, og jeg kunne frygte, at man ville bebrejde mig mangel på initiativ. Derfor måtte jeg starte en aktion, der efter menneskelig beregning ville forløbe resultatløs og alligevel kunne forsvares som værende af betydning. Jeg vidste, at angrebene mod banelegemet skete fra sydsiden, derfor valgte jeg en gård på nordsiden af banelinjen som udgangspunkt for aktionen. Min disposition kunne forsvares, om blot sabotagegrupperne på denne måde blev usikre.

- Sikkert er det, at min optræden under krigen var præget af optræden i hjemmet og i den katolske ungdomsbevægelse.

x-by, 5. 5. 1975.